

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

מועד הבחינה: קיץ תשע"ו, 2016; מספר השאלון: 1281

פרק ראשון – היסטוריוגרפיה ונבואה

שאלה 1

סעיף א

(1) על פי פסוקים 1-10 אליהו שרוי בהלך רוח קשה, דכאוני ומיואש. הוא בורח למדבר לאחר שאיזבל מאיימת עליו ושם הוא אומר לה' שהוא מעדיף למות: "קח נפשי כי לא טוב אנוכי מאבותי" (4). הוא מבין שנכשל בתפקידו כנביא כמו הנביאים שהיו לפניו.

(2) שתי סיבות להלך הרוח: סיבה ראשונה – אליהו פוחד מאיזבל שרוצה לנקום בו ולהרגו בגלל שהרג את נביאי הבעל: "ותשלח איזבל אל אליהו... כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם" (2). סיבה שניה – הוא מבין שנכשל בניסיונו לגרום לעם להיות נאמנים רק לה', כי העם ממשיך בחטאיו: "כי עזבו בריתך... ואת נביאיך הרגו בחרב" (10).

סעיף ב

(1) בפעם הראשונה אומר המלאך לאליהו "קום אכול" (5) ובפעם השניה "קום אכול כי רב ממך הדרך" (7) כלומר המלאך מוסיף את הסיבה שלאליהו יש עוד דרך ארוכה ללכת ולכן עליו להתחזק ולאכול. המלאך הוסיף זאת כדי לשכנע את אליהו לאכול כי יש לו עדיין תפקיד מאת ה'.

(2) בפסוק 4 פירוש המילה "רב" הוא "מספיק", כלומר אליהו אומר שנמאס לו לחיות. בפסוק 7 פירוש המילה "רב" הוא "הרבה" כלומר המלאך מודיע לאליהו שעליו לאכול כי לפניו עוד דרך ארוכה ללכת.

סעיף ג

(1) שני מעשים חמורים בהם אליהו מאשים את העם בפסוק 10: הריסת מזבחות ה' והריגת נביאי ה'.

(2) לפי פסוקים 15-18 ניתן לראות שה' לא מקבל את דברי ההאשמה של אליהו כלפי העם, אלא ה' מבין שאליהו לא מתאים להיות נביא לעם בגלל דבריו הקשים נגד העם ולכן שולח אותו למות נביא חדש במקומו אל אלישע בן שפט: "ואת אלישע בן שפט... תמשח לנביא תחתידך".

סעיף ד

(1) בפסוקים 11-12 מובעת ביקורת של ה' על ההתנהגות של אליהו. בצורת ההתגלות המתוארת בפסוקים ה' רומז לאליהו שעל הנביא להתנהג בצורה שקטה ואוהדת כלפי העם ולא בהאשמות ועונשים קשים, לכן ה' אומר לאליהו: "לא ברוח ה'... לא ברעש ה'... לא באש ה'" אלא ה' מתגלה ב"קול דממה דקה", כלומר ה' אינו מתגלה בכוחות הרס קשים כמו אש, רוח ורעש אלא ברוך ובשקט וכך גם אליהו היה צריך לנהוג כלפי העם.

(2) אליהו לא הבין את הביקורת של ה' על דרכו הנבואית, משום שגם לאחר ההתגלות, אליהו חוזר בפסוק 14 בדיוק על אותן האשמות קשות כנגד העם שאותן השמיע בפסוק 10: "קנא קינאתי לה'... כי עזבו בריתך... ואיותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה".

שאלה 2

סעיף א

התרומה של אזכור ירבעם בן נבט בקטע זה היא להסביר מי אשם בחטאי המלכים של ממלכת ישראל, שהביאו בסופו של דבר לחורבן הממלכה: ירבעם היה המלך הראשון בישראל והוא מתואר כמלך חוטא שהחטיא גם את העם ובהשפעתו חטאו גם המלכים שבאו אחריו.

סעיף ב

(1) הרעיון שההיסטוריוגרף מבקש להביע בסקירה המתוארת בפרק היא שממלכת ישראל היתה ממלכה לא יציבה מבחינה שלטונית ופוליטית והיו בה חילופי שלטון רבים בעוד ממלכת יהודה היתה שושלת מלוכה אחת, שושלת בית דוד, ולכן הממלכה היתה יציבה.

(2) אי הזכרת המידע מחזק את הרעיון שממלכת יהודה היתה ממלכה יציבה. הכותב המקראי לא מזכיר במפורש שגם בממלכת יהודה היו כמה מלכים כדי לחזק את הרושם שהיה בה רק מלך אחד בזמן חילופי שלטון רבים בממלכת ישראל.

סעיף ג

(1) הקריאה "תפוח" מציגה את מנחם באור שלילי כי בפסוק 16 מתואר שמנחם הרג את תושבי העיר. אם מדובר בעיר בממלכת ישראל ולא בעיר ממלכה אחרת, הרי משתמע שמנחם נלחם כנגד בני עמו ואף הרג רבים מהם.

(2) בפסוקים 19-20 מסופר שמנחם כפוף למלך אשור ומשלם לו מיסים. לכן קשה לתאר שמנחם נלחם כנגד עיר השייכת למלך אשור.

סעיף ד

(1) ניתן לראות שכבר בימי פקח בן רמליהו מלך ישראל התחיל חורבן ממלכת ישראל משום שבפסוקים 27-29 מסופר שבתקופת פקח, מלך אשור כבש חלקים מממלכת ישראל וגירש את תושביהם לאשור: "בימי פקח.. בא אתגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת אבל בית מעכה ואת ינוח ואת קדש... כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה" (29).

(2) במלכים ב' פרק י"ז, 6 מסופר על חורבן ממלכת ישראל שהתרחש בשנת 722 לפני הספירה.

שאלה 3

סעיף א

(1) האירוע המתואר בפסוקים 1-9 הוא מסע סנחריב מלך אשור ליהודה שהתרחש בשנת 701 לפני הספירה.

(2) על פי פסוקים 7-8 תוצאות האירוע היו שריפת ושממה בחלקים גדולים של ממלכת יהודה. האויב לוקח לעצמו את הגידולים החקלאיים וירושלים נותרה מבודדת ונצורה.

סעיף ב

(1) טענת ה' כלפי העם בפסוק 2 היא שהעם חוטא ופושע ומתנהג בכפיות טובה כלפי ה'.

(2) בפסוק 2 הנביא מדמה את העם לשור וחמור. הדימוי מדגיש את הטענה של ה' כלפי העם: לפי הדימוי העם גרוע יותר מהבהמות שיודעות מי הבעלים שלהם ומי נותן להן אוכל אך עם ישראל לא מכיר בה' שדאג לעם.

סעיף ג

(1) השינוי שה' מבטיח לעם הוא שה' "ימחק" את כל החטאים של העם ויסלח להם.

(2) הפעולה של העם שתאפשר את השינוי היא: העם ישמע בקול ה'. הפעולה שתמנע את השינוי: העם יסרב לשמוע בקול ה'.

סעיף ד

(1) דוגמא אחת למצב החברתי ביהודה: "צדק ילין בה ועתה מרצחים" (21) – בממלכה יש מעשי רצח רבים. דוגמא שניה למצב החברתי ביהודה: "כספך היה לסיגים, סבאך מהול במים" (22) – הסוחרים מרמים את הקונים ומערבים את היין במים ואת הכסף במתכת זולה.

(2) הביקורת של ישעיהו הנביא אינה עולה בקנה אחד עם המסופר בספר מלכים ב פרק י"ח על תקופת חזקיהו. במלכים ב' עולה רושם חיובי וטוב על התקופה, חזקיהו מתואר כמלך צדיק שה' עמו. לעומת זאת ישעיהו מתאר מצב חמור וגרוע בממלכת יהודה בתקופה זו, חטאים רבים וכעס של ה' על העם.

פרק שני – נושאי החובה

שאלה 4 – חוק

סעיף א

שתי האזהרות הן: לא לשכוח את ה' ולא לעבוד את אלילי העמים.

סעיף ב

נימוק לאזהרה לא לשכוח את ה': "והיה כי יביאך ה' אל הארץ... אשר לא בנית... אשר לא חצבת... הישמר לך פן תשכח את ה'..." (10-12) החשש הוא שלאחר כניסת העם לארץ שבה כבר יש בתים ובורות מים וכו', העם ישכח את ה' שדאג להם להכל בתקופת הנדודים במדבר.

נימוק לאזהרה לא לעבוד אלילים: "מאלוהי עמים אשר סביבותיכם" (14) יש חשש שהעם ילמד את דרכי הפולחן של העמים השכנים.

שאלה 5 – חוק

סעיף א

טענת השטן היא שאיוב ירא ונאמן לה' רק בגלל כל הדברים הטובים שה' נתן לו (מעמד חברתי, רכוש רב, משפחה גדולה) אבל ברגע שאיוב קצת יפגע הוא יפסיק להאמין בה': "החנינם ירא איוב אלוהים? הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו..." (9-10).

סעיף ב

השטן מציע לבחון את איוב ולהעמיד אותו בניסיון על ידי פגיעה בו וכך לראות האם איוב ימשיך להיות נאמן לה' או שאיוב יקלל את ה'.

שאלה 6 – נביאי אמת ושקר

סעיף א

ההבדל בין נביא אמת לבין נביא שקר : נביא אמת פונה ומדבר לעם בשם ה' רק לאחר שה' ציוה אותו לעשות כך : "ודיבר אליהם את כל אשר אצווננו" (18). לעומתו נביא שקר מנבא בשם ה' מבלי שנשלח : "הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו" (20).

סעיף ב

(1) הקריטריון בפסוקים 21-22 הוא לראות האם דברי הנביא מתקיימים או לא : "אשר ידבר הנביא ולא יהיה... בזדון דברו הנביא" (22) כלומר אם הנבואה לא מתגשמת זהו נביא שקר.
(2) החיסרון בקריטריון זה הוא שהוא לא מספק תשובה בנוגע לנבואות הנאמרות לטווח הארוך, שבהן לא ניתן לחכות ולראות האם דברי הנביא מתגשמים או לא, ולכן במקרה כזה לא ניתן לדעת בוודאות האם להאמין לנביא זה או לא.

שאלה 7 – תגובות לחורבן ושיבת ציון

סעיף א

השינוי שיחול בטבע הוא שהדרך הקשה וההררית תהפוך לדרך מישורית שבה קל לנוע, הגאיות והמקומות הנמוכים יוגבהו ואילו ההרים והגבעות יונמכו וכך הדרך תהיה מישורית.

סעיף ב

על פי ישעיה מ"ח, 20 מטרת הנביא היא לעודד את העם לצאת מבבל כדי שיחזרו מהר לארץ.

פרק שלישי – נושאי ההרחבה

שאלה 8 – נביאי אמת ושקר

הביקורת המרומזת על מלך ישראל בפסוקים אלה היא שמלך ישראל רוצה לשמוע רק נבואות שמתאימות לכוונותיו ולא רוצה שיגיע נביא וינבא נבואות שלא עולות בקנה אחד עם מטרותיו : "ויאמר מלך ישראל... הלא אמרתי אליך לא יתנבא עלי טוב כי אם רע" (18) כלומר, מלך ישראל לא מרוצה מן הנבואה ששמע ומתלונן עליה.

שאלה 9 – תגובות לחורבן ושיבת ציון

בזמן הנבואה של יחזקאל העם נמצא בגלות חסר אמונה וחסר תקווה שהמצב ישתנה, הם חוששים שה' שכח אותם ושהם ישארו בגלות לעד: "יבשו עצמותינו אבדה תקוותנו נגזרנו לנו" (11). הנביא מעודד אותם ומבטיח להם שה' לא שכח אותם, שהם ייצאו מהגלות ויחזרו לארצם: "וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם... והנחתי אתכם על אדמתכם" (14).

פרק רביעי – קטע שלא נלמד

שאלה 10

רוב עמי כנען יצאו להילחם בבני ישראל: "ויהי כשמוע כל המלכים... ויתקבצו יחדיו להילחם עם יהושע ועם ישראל..." (1-2), ואילו הגבעונים באו לכרות ברית עם בני ישראל: "ועתה כרתנו לנו ברית" (6).

שאלה 11

הגבעונים הצטיידו בשקים בלויים כדי שבני ישראל יאמינו שהם הגיעו מארץ רחוקה ומדרך ארוכה.

שאלה 12

לפי החוק בספר דברים פרק כ בני ישראל היו צריכים להרוג את כל עמי כנען, לכן הם הססו תחילה לכרות ברית עם הגבעונים כי חשבו שאולי הם אחד מעמי כנען שאותם יש להרוג ואסור לכרות עמם ברית.

שאלה 13

הביקורת המפורשת היא שבני ישראל חטאו בכך שכרתו ברית עם הגבעונים בלי לקבל אישור מה' על כך: "ואת פי ה' לא שאלו" (14).

* זוהי הצעת הפתרון לבגרות של האתר תנוכ"ו. שימו לב! התשובות מנוסחות בקצרה ובתמציתיות ויתכנו תשובות נכונות נוספות שלא הובאו כאן. בהצלחה!